

ОБЛИЦИ *ЕСТЬ*, *НЕТ* И *ДА* КАО РЕЧИ-РЕЧЕНИЦЕ У РУСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ СРПСКИ ЕКВИВАЛЕНТИ (ПАР *ДА* И *НЕТ*)¹

Сажетак: У раду се даје основна информација о посебној врсти руских простих реченица, тзв. речи-реченица (реч-реченица *Да*. и реч-реченица *Нет*.), и о њиховим еквивалентима у српском језику. Уводни део рада садржи одређење предмета рада, информацију о методу и анализираном корпусу. У првом делу рада издвојен је пар парова руских облика *есть*, *нет* и *да* (пар *да* и *нет*, пар *есть* и *нет*) и дато је објашњење за његово издвајање. Други део рада описује речи-реченице са обликом *да* („*Да-реченице*“) и њихове српске еквиваленте. У трећем делу рада разматрају се речи-реченице са обликом *нет* („*Нет-реченице*“) и њихови еквиваленти у српском језику. Четврти (и последњи) део рада садржи закључна разматрања.

Кључне речи: *есть*, *нет*, *да*, речи-реченице, проста реченица, глагол нулте конјугације

0. Руске речи *есть*, *нет* и *да* представљају веома фреквентан граматички и лексички део руског језика. Њихове синтаксичке функције као и граматички статус до данас нису у потпуности описани како у самом руском језику тако ни у конфронтирању са другим језицима. Постоје извесне недоумице у вези са припадношћу ових облика одређеној врсти речи, али и многа „празна места“ када се ради о њиховој синтаксичко-семантичкој анализи. Наш став није усамљен — професор др Радмило Маројевић у свом раду *Структура врста ријечи у савременом српском језику (у поређењу са старославенским и руским)* у делу који се тиче савременог руског језика истиче следеће:

„Размотрићемо, укратко, и неке граничне случајеве који би, ако се убједљиво не уврсте у неку од постојећих врста ријечи, морали добити самосталан статус. (1) Облици *есть* и *нет* у посесивним и егзистенцијалним реченицама те облици *нет* у одричним и *да* у потврдним одговорима могу се посматрати као глаголи нулте конјугације“ (Маројевић, 2010: 109).

¹ У раду је представљен део резултата истраживања које је вршено током израде докторске дисертације чија је тема пријављена 17. марта 2010. године на Филолошком факултету у Београду („Грамматички статус и синтаксичке функције руских речи *есть*, *нет* и *да* и њихови српски еквиваленти“).

С обзиром на то да су предмет овог рада речи-реченице (реч *да* и реч *нет*), сматрамо да ће бити од користи подсетити се основних одређења овог лингвистичког термина. Погледајмо шта о њима пише у *Руској граматици*:

„Словами-предложениями называются отдельные словоформы или сочетания слов, закрепившие за собой ту или иную коммуникативную функцию и произносимые с соответствующей интонацией. Это следующие виды высказываний [...]. 1) Функционирующие обычно в диалоге выражения утверждения или отрицания, подтверждения или неподтверждения, уверения, согласия или несогласия: *Да; Нет; Так точно; Никак нет; Есть!; Конечно; Верно; Разумеется; Именно; Вероятно; Честное слово; Ей-богу; Еще бы; Едва ли; Вряд ли; Ладно; Хорошо; Правильно; Точно!; Идет; Ага; Угу*“ [...]. (РГ2, 2005: 420).

У *Речнику лингвистичких термина* Ахманове у одредници о термину *реч-реченица (слово-предложение)* налази се следећа информација:

„**СЛОВО-ПРЕДЛОЖЕНИЕ** *англ.* word-sentence, *фр.* mot-phrase, *нем.* Satzwort. **1.** Предложение, весь состав которого ограничивается одним словом или целым неразложимым словосочетанием. *Слова-предложения вопросительные.* – *Русск.* Хорошо? *Слова-предложения модально-ответные.* – *Русск.* Верно; Конечно; Правильно. *Слова-предложения модально-экспрессивные. Слова-предложения модальные.* – *Русск.* Разве?; Едва ли! *Слова-предложения отрицательные.* – *Русск.* Нет; Неправда. [...]“ (Ахманова, 2007: 425).

У раду су примењивани, у складу с одговарајућим посебним аспектима анализе, различити методи: метод синхроног описа, метод интерпретационе анализе, метод концептуалне анализе, као и метод конфронтационе анализе на лексичко-семантичком и синтаксичком плану.

Рад је рађен на материјалу руских књижевних текстова и њихових превода на српски језик. Подаци о књижевним делима и речницима из којих је ексцерпирана грађа, као и подаци о осталој стручној литератури која је коришћена дају се на крају рада.

1. Пар парова: пар *да*¹ и *нет*¹ и пар *есть* и *нет*^{II} – Ради прецизније и лакше анализе од три руске речи *есть*, *нет* и *да* образоваћемо два пара речи: пар *да*¹ и *нет*¹ и пар *есть* и *нет*^{II}.

Први пар, пар *да*¹ и *нет*¹, састоји се од две речце, односно од два глагола нулте конјугације – *да*¹ је потврдни, а *нет*¹ одрични облик. Други пар, пар *есть* и *нет*^{II}, чине два предикативна облика, односно такође два глагола нулте конјугације.

Иако на први поглед ово делује веома једноставно и јасно, постоје ситуације у којима се ове речи понашају другачије од уобичајеног.

а) Пар *да*¹ и *нет*¹ — У одређеним ситуацијама се речи *да* и *нет* понашају као речце и тада се у реченици не издвајају као посебни реченични чланови, тј. (најчешће) немају синтаксичку функцију. Углавном представљају потврдан или одричан одговор на питање, а могу изражавати и слагање или неслагање са констатацијом из реченице која им претходи.

У великом броју реченица које представљају потврдан или одричан одговор речи *да* и *нет* заправо јесу глаголи нулте конјугације и тада оба глагола, тј. сваки од њих може имати синтаксичку функцију, односно може се у синтаксичку анализу укључити као реченични члан (најчешће предикат) или као реч-реченица. (Сматрамо да је на овом месту пожељно указати на следећу чињеницу: у реченицима руског језика [једнојезичним, описним] реч *да* се описује: 1) као речца, 2) као везник.) Погледајмо део одреднице који говори о речи *да* као о речци:

„ДА¹, частица. 1. Употр. при одговору на питање за изражавање утврђења, сагласја. *Все здесь? – Да. Ты меня понял? – Да.* **2.** Употр. как вопрос при желании получить подтверждение чему-н. в знач. не так ли? не правда ли? *Все обошлось благополучно, да? Ты приедешь, да?* **3.** [всегда ударная]. Употр. в начале относительно самостоятельного предложения при перемене темы, при воспоминании, при размышлении о чем-н. *Вот и все. Да, еще одна новость. Что-то я еще забыл. Да, книгу.* **4.** [всегда безударная] Употребляется обычно в начале предложения и при ответе собеседнику для подчеркивания, с нек-рым оттенком раздражения, недовольства (разг.). *Да может ли это быть? Куда идти? – Да прямо!* **5.** При отклике употр. с вопросительной интонацией в знач. я слушаю, что вы хотите сказать? *Выслушайте меня. – Да? Я весь внимание.* **6.** [всегда ударная]. Употр. для выражения недоверия, возражения в знач. как же! (во 2 знач.), как бы не так! (разг.). *Я найду тебе книгу. – Да, ты найдешь!* **7.** Употр. в лозунгах, призывах в знач. принятие, согласие. *Содружеству — да! [...]*“ (ТСРЯ, 2001: 150).

У ексцерпираној грађи посведочени су многи примери за реч *да* као речцу. Овде наводимо неке од њих:

[...] Саша видел бегающие глаза милиционеров и офицера, что-то кричащего в рацию.
– *Да!* – кричал он. – Пусть спецназ подходит.

П Ся I

Ну да что вспоминать, мертвых с погоста не носят.
– *Да, да*, не к чему, прикажи подавать лошадей.

Б Та 7

– Там впереди нас спортсмен бежал, бегун. Легкоатлетик, *да*. Утренняя воскресная пробежка.

П Ся I

Да, действительно, я еще не смыслю, хотя сознаюсь в этом вовсе не из гордости [...].
Дост Подр ч1 г1 V

[...] Саша је гледао полицајце како играју очима и официра који виче нешто у радиостаницу.

– *Да!* – викао је. – Нека дођу специјалци.

П Са 12

Ali, čemu sada sećanja – bilo pa prošlo... mrtve iz groba nećeš dići...

– *Da, da*, čemu sećanja... Naredi da prežu konje.

В Тd 26

– Тамо испред нас трчао је спортист, тркач. Лаки атлетичар, *да*. Јутарње трчање недељом.

П Са 19

Jeste, stvarno se još ne razumem, mada to priznajem zaista ne zbog ponosa [...].

Дост D 13

У последњем наведеном примеру облик *да* је потврдна речца, налази се на апсолутном почетку реченице, одвојен је зарезом и није члан реченице. Иако се на српски језик најчешће преводи такође потврдном речцом *да*, овде смо дали пример превода где се као српски еквивалент за руску речцу *да* користи облик *јесте* (тачније речца *јесте*) о којем у *Речнику српскога језика* пише следеће:

„**јест(е)** 1. 3. л. јд. през. гл. бити² 2. речца за потврђивање. • **што јест, јест** што је истина, истина је“ (РМС, 2007: 509).

(О руској речи *нет* која је у речнику описана као речца, као реч са значењем везника и као реч са предикативним значењем види ТСРЈ, 2001: 414). На овом месту наводимо само један пример за руску одричну речцу *нет* чији је еквивалент у српском преводу такође одрична речца:

— *Нет*, ну что твари... делают!.. — ругался один из милиционеров, отдуваясь и тяжело дыша.

П Ся I

— *Не*, а шта скотови... раде!... — псовао је један полицајац дахћући и тешко дишући.

П Са 23)

б) Пар *есть* и *нет*^{II} – О пару *есть* и *нет*^{II} било је речи у нашем магистарском раду („Посесивне реченице у руском језику и њихови еквиваленти у српском“, рад је одбрањен 9.3.2010. године на Филолошком факултету у Београду), где је акценат био, као што се види из самог наслова, на посесивним реченицама (види: Вељковић, 2009: 46–101).

Егзистенцијалне реченице са овим глаголима нулте конјугације такође су предмет посебног рада („Руске речи *есть* и *нет* у егзистенцијалним реченицама и њихови српски еквиваленти“, пети број часописа *Philologia Mediana*, у припреми за штампу). Илустрације ради, овде наводимо само два од многобројних примера са глаголом нулте конјугације *нет* посведочених у анализираној грађи:

[...] но речь шла об одном – о том, что все умерли и больше ничего *нет*.

П Ся II

[...] али говорила је о једном – о томе да су сви помрли и више *нема* ничег.

П Са 38

Нет теперь Хомута.

П Ся II

Сад *нема* ни Хомута.

П Са 40

(Сматрамо да би овде требало указати на веома корисне информације у првој глави *Контрастивне синтаксичке семантике* где аутор говори о егзистенцијалности, локативности и посесивности у руском језику као и о типовима предиката са глаголима *быть* и *иметь* у оквиру лексичко-граматичке класификације предиката (Селиверстова 2010: 6–44)).

2. Руске речи-реченице са обликом да („Да-реченице“) – Реч-реченица *Да*. најчешће представља реплику у дијалогу којом се изражава потврдан одговор на питање или се изражава слагање са констатацијом из претходне реплике. Формално је изражена потврдном речцом, односно глаголом нулте конјугације *да* чије се значење делимично или потпуно подудара са питањем или констатацијом из претходне реплике, а може да садржи и проширење у виду поновљеног дела питања или констатације реплике која јој претходи као и проширење у виду објашњења онога што се потврђује без понављања дела питања или констатације.

Навешћемо пример ексцерпиран из анализираног корпуса за „Да-реченицу“ којом се, без икаквог додатног објашњења или образложења, потврђује констатација из претходне реплике:

М а ш а (*оглядываясь на эстраду*). Скоро начнется спектакль.

М е д в е д е н к о .*Да*. Играть будет Заречная, а пьеса сочинения Константина Гавриловича.
Чех Чай 175

МАША (*gleda na pozornicu*): Uskoro će početi predstava.

MEDVEDENKO: *Da*. Igraće Zarečna, a komad je napisao Konstantin Gavrilovič.

Џех Гал 175

За руски глагол нулте конјугације *да* у српском језику најчешћи еквивалент је такође облик *да*, као у наведеном примеру.

Потврдна речца *да* може се у руском језику наћи и у оквиру питања. Погледајмо пример:

– Нет у тебя курить? – спросил Веня у Сашки.
– Я тебе говорил...
– *Да?* – улыбнулся Веня озадаченно. – А что ты говорил?

П Ся I

– Немаш дувана? – питао је Вења Сашку.
– Рекао сам ти...
– *Је ли?* – осмехну се Вења загонетно. – А шта си ми рекао?

П Са 9

Српски еквивалент би у одређеним случајевима такође могла бити речца *да*. У анализираном корпусу посведочен је пример где је српски еквивалент формално изражен узвиком² *а*³ у служби речце за истицање питања:

– Видишь, *да?* – спросил Сашу Вењка, неспротививши, похмельный, с глазами, оплывшими, словно переваренные пельмени.

П Ся I

– Видиш, *а?* – питао је Сашу неиспавани, мамурни Вењка, очију надувених као прекувани пельмени.

П Са 6

² Интересантан податак је да Ломоносов у својој Граматици не издваја речце као посебну врсту речи, већ их сврстава у узвике: „Из сего всего явствует, что имя и глагол суть части человеческого слова, необходимо нужные в изображении самых наших главных понятий; местоимение, причастие, наречие, предлог, союз и междуметие в сношении и в сокращении оных служат. Итак, по справедливости первые должно именовать *главными*, другие *служебными* частями слова“ (Ломоносов, 1952: 408).

³ Види: РСЈ, 2007: 15.

Као што је већ речено, обликом *да* се може изразити потврђивање констатације из претходне реплике или слагање са изнетом тврдњом. Навешћемо пример за контекстуално оправдано, можда и неопходно, проширење реченице делом констатације из претходне реплике:

– Ты же сказал, что надо раздать долги. –
Да, я сказал, что надо раздать долги. Но я же не
сказал, что мы должны голодать.

Дов Ч

– Pa, rekao si da treba da vratiš dugove. – *Da*,
rekao sam da treba da vratim dugove. Ali, nisam
rekao da treba da gladujemo.

Dov K 126

Потврдни одговор на питање може бити исказан глаголом нулте конјугације *да* када је могућа његова замена одговарајућим обликом глагола из питања који је најчешће у функцији глаголског предиката. У том случају се ради о речи-реченици, тј. о „*Да*-реченици“. Погледајмо пример:

– Знаете ли вы Артура Торнстрема? – *Да*, –
отвечаю, – вчера познакомились.

Дов Ч

– Poznajete li Artura Tornstrema? – *Da* –
kažem – juče smo se upoznali.

Dov K 59

У наведеном примеру је у руском језику могуће глагол нулте конјугације *да* заменити обликом првог лица једнине садашњег времена глагола *знать*, то јест обликом *знаю*. У српском језику је такође могућа замена потврдне речце *да*⁴ глаголским обликом *познајем*. Одговор може да садржи, поред глагола *да*, и објашњење онога што се потврђује овим глаголом, као у наведеном примеру. Ово може да зависи од реченичног акцента. Објашњење онога што се потврђује може да садржи и поновљени део питања. У анализираном корпусу посведочен је следећи пример:

Я подумал – неужели это все? И ответил – *да*,
это все.

Дов Ч

Pomislio sam: zar je to sve? I odgovorio: *da*,
to je sve.

Dov K 10

Следећи пример садржи два потврдна одговора изражена обликом *да*; ради се о варијантама истог одговора, тј. одговора на исто питање: први одговор је реч-реченица *Да*. а други одговор поред потврдног облика *да* садржи и објашњење онога што се потврђује:

– А что меня спросят? Примерно? – Ну,
допустим: „Признаешь ли ты свою вину,
Чурилин?“ – И что же я отвечу? – Ты ответишь:
„*Да*“. – И все? – Можешь ответить: „*Да*, конечно,
признаю и глубоко раскаиваюсь“.

Дов Ч

– A šta će da me pitaju? Na primer? – Pa,
recimo: „Priznaješ li ti svoju krivicu, Čuriline?“ – I
šta da kažem? – Ti ćeš da kažeš: „*Da*“. – I to je sve?
– Možeš da odgovoriš: „*Da*, naravno, priznajem i
duboko se kajem“.

Dov K 75

⁴ Граматички статус и синтаксичке функције српских потврдних и одричних облика *да* и *не* можда би могли бити предмет посебног истраживања којим би се евентуално показало да и у српском језику постоје основе за другачији поглед на глаголе нулте конјугације као посебну врсту речи у српском језику.

Осим што може бити замењен одговарајућим глаголским обликом који је у питању или констатацији у претходној реплици у функцији предиката, па самим тим и имати исту синтаксичку функцију, глагол нулте конјугације *да* може заменити читаву реченицу, чак и зависно-сложену реченицу, која би граматички представљала потпун одговор на питање. Треба посебно истаћи ову карактеристику „*Да-*“ и „*Нет-реченица*“ – језичка економија. Погледајмо пример који је посведочен у анализираном корпусу:

– Ты заметил, как я люблю все хрустящее?
– *Да*, – говорю, – например, „Столичную“ водку.
Дов Ч

Primetio si da ja volim sve krckavo?
– *Da* – kažem – naročito „prestoničku“ votku.
Dov K 126

У наведеном примеру глагол нулте конјугације *да*, тј. „*Да-реченица*“ замењује, односно садржи значење зависно-сложене реченице „*Я заметил, как/ что ты любишь все хрустящее*“. Српски еквивалент *да* садржи значење реченице „*Primetio sam da ti voliš sve krckavo*“.

Глагол нулте конјугације *да* може да замени предикат зависне реченице:

В Казани у тебя была Мариша. А теперь Надя
Медведева. Она красивая?
– Приятная.
– И любит тебя?
– Кажется, *да*.

К Пз

У Казану си имао Маришу. А сад Нађу
Медведеву. Је ли лепа?
– Пријатна је.
– Воли те?
– Мислим *да да*.

(с. 264) Мар 163

У српском језику би на питање *А воли ли те?* природнији одговор био: *Мислим да ме воли*.

„Афирмативан одговор изражава се понављањем помоћног глагола (у сложеним временима) или глаголског облика (у простим временима)“ (Маројевић, 1989: 65):

– Значит, вы все-таки способны любить?
– Не знаю. Кажется, *да*.
К Пз (Кав., 36)

– Значи, ипак сте способни да волите?
– Не знам. Мислим *да јесам*.
(с. 49) Мар 164

Костик, может ли такое сильное желание
соединиться с полным отсутствием таланта?
Боюсь, что *да*.

К Пз (Кав., 43)

Костик, може ли се тако јака жеља спојити
са потпуним одсуством таланта? Бојим се *да*
може.

(с. 61) Мар 164

Професор др Радмило Маројевић наводи две напомене у вези са овим примерима:

„Здесь необходимо сделать две оговорки. Во-первых, при выражении отрицания в конструкциях этого типа в русском языке употребляется предикативная форма *нет*. Во-вторых, утвердительный ответ в русском языке, естественно,

можно выразить также повторением соответствующей глагольной формы“ (Мароевич, 2001: 164, уп. Маројевић, 1989: 65–66).

3. Руске речи-реченице са обликом *нет* („Нет-реченице“) — Глагол нулте конјугације *нет* се као еквивалент реченице или њеног главног члана може наћи у дијалогу или у конструкцији којом се изражава супротно значење (рус. *противительная конструкция*).

У дијалогу се *нет* употребљава у репликама које означавају одговор.

Уколико питање не садржи негацију, реч *нет* у одговору има одрично значење. Погледајмо пример из *Руске граматике*: – *Имеете ли вы с кем из своих переписку?* – *Нет* (Шолох.) (РГ2, 2005: 404). У анализираној грађи посведочен је следећи пример:

– Вы помните мой номер телефона?
– К сожалению, *нет*.

Дов Ч

– Sećate li se mog broja telefona?
– Na žalost, *ne*.

Дов К 14

У наведеном примеру за руску *Нет-реченицу* српски еквивалент је одрична речца *не*. На основу контекста, тачније, на основу реченице-питања која претходи одговору може се закључити да је значење руске речи-реченице *Нет*. „Не помню (ваш/твой номер телефона)“.

У оваквим случајевима се у одговору веома често као негација понавља одговарајући део питања: *Знал ли Филипп Петрович, что угроза гибели уже нависла над ним? Нет, он не знал и не мог знать этого* (Фад.) (РГ2, 2005: 405).

Одговор може да садржи, поред глагола *нет*, и објашњење негираног. Ово може да зависи од реченичног акцента. Погледајмо примере: – *Ты вчера был в театре?* – *Нет, в цирке*; – *Женаты вы?* – *Нет, холост* (РГ2, 2005: 405).

Навешћемо примере из анализираног корпуса:

– Смела ли Маша? – отвечала ее мать. – *Нет*,
Маша трусиха.

П КД 27

– Маша храбра? – одговори њена мати. –
Не, Маша је плашљивица.

П КК 30

– Семеньч, грузить их или нет? – опять
спросил кто-то.

– *Нет*. Вон „пэпсы“ отведут их на площадь.

П Ся I

– Семјоничу, возимо их или не? – питао је
опет неко.

– *Не*. Ево, „пепси“ ће их одвести на трг.

П Са 24

Реч-реченица *Нет*. може бити истовремено одговор на два (или више) питања, тачније, може садржати значење више реченица као у следећем примеру:

Сынок провел в шкафу минуты три. Потом я выпустил его и спрашиваю:

– Тебе было страшно? Ты плакал?

А он говорит:

– *Нет*. Я сидел на чемодане.

Дов Ч

Sinčić je proveo tri minuta u plakaru. Posle sam ga pustio i pitao:

– Je li ti bilo strašno? Plakao si?

A on mi kaže:

– *Ne*. Sedeo sam na koferu.

Dov K 9

У наведеном примеру значење речи-реченице *Нет*. еквивалентно је значењима реченица *Мне не било страшно.* и *Я не плакал.* Српски еквивалент је одрична речца *не* (такође реч-реченица) којом се у датом примеру изражавају одговори на два питања: (*Je li ti bilo strašno?*) *Није ми било страшно.* и (*Plakao si?*) *Нисам плакао.*

Српски еквивалент руског глагола нулте конјугације *нет* како у наведеним примерима тако и у највећем броју случајева јесте одрична речца *не*.⁵

– Лишь бы Бог меня простил. А ты, видно, простила. [...] – *Нет*, Николай Алексеевич, не простила.

Б Та 7

– Samo da mi Bog oprostí. A ti si, očigledno, oprostila [...] – *Ne*, Nikolaju Aleksejeviču, nisam oprostila.

В Тd 26

– Князь Долгорукий?
И каждый-то раз я обязан был всем этим праздным людям объяснять:
– *Нет*, просто Долгорукий.

Дост Подр ч1 г1 III

– Knez Dolgoruki?
I svaki put sam morao svim tim ljudima da objašnjavam:
– *Ne*, samo Dolgoruki.

Dost D 9

Потом, когда уж я в последней степени озлился, то на вопрос: вы князь? твердо раз ответил:

– *Нет*, просто Долгорукий, незаконный сын моего бывшего барина, господина Версилова.

Дост Подр ч1 г1 III

Kasnije, kad sam se već preko svake mere ozlojedio, na pitanje: da li ste knez? jednom sam odlučno odgovorio:

– *Ne*, samo Dolgoruki, vanbračni sin mog bivšeg spahije, gospodina Versilova.

Dost D 10

Српски еквивалент за руски глагол нулте конјугације *нет* може, осим одричне речце *не*, у одређеним случајевима бити и одговарајући облик глагола *нисам*, као у следећем примеру:

Впоследствии, когда я стал уже очень сердиться, то на вопрос: ты князь? всегда отвечал:

– *Нет*, я – сын дворового человека, бывшего крепостного.

Дост Подр ч1 г1 III

Kasnije, kad sam već počeo da se mnogo ljutim, na pitanje: da li si knez? uvek sam odgovarao:

– *Nisam*, nego sin sluge, bivšeg kmeta.

Dost D 10

Глагол нулте конјугације *нет* може да замени предикат зависне реченице:

– Помните адрес?
– Боюсь, что *нет*...

Дов Ч

– Sećate li se adrese?
– Bojim se da *ne*...

Dov K 14

⁵ В. фусноту бр. 4.

Уколико прва реплика садржи негацију, могућа су два типа одговора са *нет*.

а) Реч *нет* може да служи за афирмацију негације, тј. за потврђивање одричног одговора: – *Вы не читали эту книгу?* – *Нет, не читал* (РГ2, 2005, 405). У ексцерпираној грађи посведочен је следећи пример:

– Замужем, говоришь, не была?
– *Нет*, не была.

– Nisi se, kažeš, udavala?
– *Ne*, nisam.

Б Та 5

В Тd 24

б) Реч *нет* може да служи за негирање одричног одговора: – *Вы не читали эту книгу?* – *Нет, читал* (РГ2, 2005: 405).

У конструкцији којом се изражава супротно значење у речи *нет* концентрисан је целокупан садржај негације која је супротстављена афирмацији, односно датој констатацији: *На улице шум, а здесь нет; Тебе весело, а мне нет* (РГ2, 2005: 405).

Реченица може бити и упитна: у том случају се глагол нулте конјугације *нет* за питање које му претходи везује раставним везником *или*. Погледајмо примере ексцерпиране из анализираног корпуса:

Нравитесь ли вы ему или *нет*?

П КД 35

Да ли му се свиђате или *не*?

П КК 39

– Семеныч, грузить их или *нет*? – опять спросил кто-то.

П Ся I

– Семјоничу, возимо их или *не*? – питао је опет неко.

П Са 24

Српски еквивалент руског глагола нулте конјугације *нет* веома често је одрична речца *не*, као у наведеном примеру, али су у ексцерпираној грађи посведочени и примери са одговарајућим одричним облицима глагола *хте-ти*. Навешћемо један:

„Спустят собаку или *нет*?” – подумал Саша отстраненно, словно не о себе.

П Ся I

„Хоће ли да пусте пса или *неће*?” – помислио је Саша одсутно, као да није у питању његова кожа.

П Са 21

Реченица *неће* бити упитна уколико представља зависну реченицу у оквиру зависно-сложене реченице. У српском језику се у зависности од врсте предиката као еквиваленти руског облика *нет* могу наћи, као што смо већ поменули, различити одрични облици (глаголи *нећу*, *нисам*, одрична речца *не*) којима се изражава негација супротстављене алтернативне тврдње. Примери ексцерпирани из анализиране грађе разврстани су према српским еквивалентима за руску реч-реченицу *нет*:

а) нет – нећу, неће

– Это, старинушка, уж не твоя печаль, –
сказал мой бродяга, – пропью ли я или *нет*.

П КД 19

Похоже, ему было все равно, пустят их на
трибуну или *нет*.

П Ся I

– Дед плохой совсем стал, до сентября не то
доживет, не то *нет*...

П Ся II

– Море, стари, не бригај ти за то – рече мој
скитница – да ли ћу га пропити или *нећу*.

П КК 22

Изгледа да му је било свеједно хоће ли их
пустити на трибину или *неће*.

П Са 9

– Деда је сасвим онемоћао, септембар ће
доживети или *неће*...

П Са 36

б) нет – није

У него была, сверх того, одна странность,
с самого молоду, не знаю только, смешная или
нет: выдавать замуж бедных девиц.

Дост Подр ч1 г2 I

[...] не знаю только, подал ли [он] бумагу
или *нет*.

Дост Подр ч1 г2 II

Imao je povrh svega toga od same mladosti
još jednu čudnu osobinu, ne znam samo da li je
smešna ili *nije*: da udaje siromašne devojke.

Дост D 25

[...] ne znam samo da li je spis podneo ili
nije.

Дост D 27

в) нет – не

Преимущественно мы говорили о двух от-
влеченных предметах – о боге и бытии его, то
есть существует он или *нет*, и об женщинах.

Дост Подр ч1 г2 II

Najviše smo razgovarali о два apstraktna
predmeta – о bogu i о njegovom biću, to jest da
li on postoji ili *ne*, i о ženama.

Дост D 29

4. Закључна разматрања — О руским речима-реченицама са глаго-
лима нулте конјугације *да* и *нет* и њиховим српским еквивалентима до сада
није урађено истраживање које би на једном месту систематизовало, описа-
ло и објаснило како са формалнограматичког тако и са логичко-семантичког
становишта ове руске реченице којима се изражава потврђивање или одри-
цање нечега, односно слагање или неслагање са нечим.

Ексерпирана грађа помогла нам је да у великој мери разграничимо и
разврстамо речи-реченице са руским глаголима нулте конјугације *да* и *нет*.
Основна подела ових речи-реченица је подела на *Да-реченице* и *Нет-речени-*
це. Даље се ове реченице могу разврстати у зависности од тога да ли рчени-
ца представља део реплике који је одговор на питање или се њоме изражава
слагање или неслагање са тврдњом изнетом у претходној реплици. Њихо-
ви српски еквиваленти донекле су допринели прецизнијем опису и тачнијој
класификацији ових руских реченица.

У уводном делу рада одредили смо предмет рада, методе, а дали смо и основну информацију о анализираном корпусу.

У првом делу рада, ради лакше и прецизније, тачније анализе, од три руске речи *есть*, *нет* и *да* образована су два пара речи: пар *да*^I и *нет*^I и пар *есть* и *нет*^{II}. Оба пара, тј. сваки пар је описан у оквиру посебног поглавља уз напомену да су речи *есть* и *нет*^{II} већ биле предмет два посебна рада у којима се о њима говорило у склопу посесивних, односно егзистенцијалних реченица.

Други део рада разматра руске речи-реченице са обликом *да* („*Да*-реченице“) и њихове српске еквиваленте. Посебно се истиче разлика између реченица у којима је *да* речца и реченица где је облик *да* глагол нулте конјугације.

У трећем делу рада анализирају се руске речи-реченице са глаголом нулте конјугације *нет* („*Нет*-реченице“), њихови српски еквиваленти, а прави се и разлика између реченица које представљају реплике у дијалогу и конструкција којима се изражава супротно значење.

С обзиром на то да је овај рад настао у оквиру истраживања које је вршено у току израде докторске дисертације чијом темом је обухваћена и ова проблематика, евентуалне недоречености биће отклоњене у максималној мери коју дозвољава необухватљив и непрекидан развој науке, а посебно живи предмет лингвистике — језик, у свој својој незадрживој али константној промени.

Извори

Б Та – Иван Бунин. «Темные аллеи» в *Темные аллеи. В Париже.* (рассказы). М.: АСТ: АСТ МОСКВА; Харьков: «Фолио». 2008.

Дов Ч — Сергей Довлатов. *Чемодан.*

<http://www.lib.ru/DOWLATOW/chemodan.txt> [31.08.2012.]

Дост Подр – Ф. М. Достоевский. *Подросток.*

http://az.lib.ru/d/dostoevskij_f_m/text_0090.shtml [10.07.2011.]

К Пз – Вениамин Александрович Каверин. *Перед зеркалом.*

<http://www.litmir.net/br/?b=110355> [15.11.2012.]

Мар – Радмило Мароевич. *Русская грамматика: Сопоставительная грамматика русского и сербского языков с историческими комментариями.* Том II. Морфология глагола. Синтаксис. Теория перевода. Москва – Белград, 2001.

П КД – А. С. Пушкин. *Капитанская дочка.* Издательство «Русский язык». Москва. [1974.]

П КК – А. С. Пушкин. *Капетанова кћи. Дубровски.* Превео Божидар Ковачевић. Просвета. Делта прес. Београд. 1988.

П Ся – Захар Прилепин. *Санька.* <http://www.sankya.ru/> [14.1.2013.]

П Са – Захар Прилепин. *Сањка.* Са руског превела Радмила Мечанин. Draslar partner. Београд. 2010.

- Чех Чай – А. П. Чехов. Собрание сочинений в восьми томах. Том 7. *Чайка*. Библиотека «Огонек». Издательство «Правда». Москва. 1970.
- B Td – Ivan Bunjin. „Tavni drvoredi“ u *Tavni drvoredi*. Prevod i predgovor Zlata Kocić. Nolit. Beograd, 1991.
- Dov K – Sergej Dovlatov. *Kofer*. Prevela Radmila Mečanin. Stylos. Novi Sad, 2005.
- Dost D – F. M. Dostojevski. *Dečko*. Preveli Radmilo Marojević i Milena Marojević. Izdavačka radna organizacija „Rad“. Beograd. 1988.
- Čeh Gal – A. P. Čehov. Sabrana dela. Knjiga deseta. Drame. *Galeb*. Preveo Kiril Taranovski. NOLIT. Beograd. [1981.]

Речници

- Ахманова 2007: О. С. Ахманова. *Словарь лингвистических терминов*. Изд. 4-е, стереотипное. – М.: КомКнига, 2007. – 576 с.
- РМС 2007: *Речник српскога језика*. Матица српска. Нови Сад, 2007.
- ТСРЯ 2001: *Толковый словарь русского языка*. С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. Издание 4-е, дополненное. М., 2001.

Литература

- Вельковић 2009: Маја Вельковић. *Посесивне реченице у руском језику и њихови еквиваленти у српском*. Београд: Филолошки факултет. Необјављени магистарски рад.
- Ломоносов 1952: М. В. Ломоносов. *Российская грамматика* // Ломоносов М. В. Полное собрание сочинений / АН СССР. — М.; Л., 1950—1983. Т. 7: Труды по филологии 1739—1758 гг. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1952. — С. 389—578.
- <http://feb-web.ru/feb/lomonos/texts/lo0/lo7/lo7-3892.htm> [1.12.2012.].
- Мароевич 2001: Радмило Мароевич. *Русская грамматика: Сопоставительная грамматика русского и сербского языков с историческими комментариями*. Том II. Морфология глагола. Синтаксис. Теория перевода. Москва – Белград, 2001.
- Маројевић 1989: Радмило Маројевић. *Лингвистика и поетика превођења (међусловенски превод)*. Београд: Научна књига.
- Маројевић 2010: Радмило Маројевић, „Структура врста ријечи у савременом српском језику (у поређењу са старославенским и руским)“, Пале: Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет Пале, *Интердисциплинарност и јединство савремене науке*, филолошке науке, зборник радова са научног скупа (Пале, 22–24. мај 2009.), Књига 4, том 1, 109.
- РГ2 2005: *Русская грамматика*. Том II, Москва: Российская академия наук, Институт русского языка им. В. В. Виноградова (1980).
- Селиверстова 2010: О. Н. Селиверстова. *Контрастивная синтаксическая семантика. Опыт описания*. Ответственный редактор член-корресподент АН СССР В. Н. Ярцева. Москва: Издательство УРСС. Издание третье. [2010].
- Маројевић 1994: R. Marojević. *Gramatika ruskog jezika*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Майя Велькович

СЛОВА-ПРЕДЛОЖЕНИЯ *ЕСТЬ*, *НЕТ* И *ДА* В РУССКОМ ЯЗЫКЕ И ИХ СЕРБСКИЕ ЭКВИВАЛЕНТЫ (ПАРА *ДА* И *НЕТ*)

Резюме: В работе дается основная информация об одном типе русских простых предложений (слова-предложения *Да* и *Нет*), а также сербские эквиваленты этих предложений. В первой части работы выделяется пара пар русских словоформ *есть*, *нет* и *да* (пара *да* и *нет*, пара *есть* и *нет*) и дается способ их выделения. Предметом второй части работы являются слова-предложения, выраженные формой *да* («*Да*-предложения») и их сербские эквиваленты. В третьей части работы рассматриваются слова-предложения, выраженные формой *нет* («*Нет*-предложения») и их эквиваленты в сербском языке. В четвертой (последней) части работы даются выводы.

Ключевые слова: *есть*, *нет*, *да*, слово-предложение, простое предложение, глагол нулевого спряжения, частица